

AERE PERENNIVS

Verlagen en Mededelingen uit het
Medisch-Encyclopaedisch Instituut van de Vrije Universiteit

Uitgave van het

***Medisch-Encyclopaedisch Instituut
van de Vrije Universiteit***

**van der Boechorststraat 7
Amsterdam - Z
T. 020 - 548 2702**

Redactie: Prof. Dr. G.A. Lindeboom

**Inzendingen voor Aere Perennius
worden gaarne ingewacht aan het
redactie-sekretariaat p/a
Mevr. C.M.T. Kermer
Medisch-Encyclopaedisch Instituut V.U.**

A E R E P E R E N N I U S

Verslagen en mededelingen uit
 Het Medisch—Encyclopaedisch Instituut
 van de Vrije Universiteit

No. 19

april 1975

DE "ACADEMIA LEOPOLDINA" EN HAAR NEDERLANDSE
 LEDEN UIT DE 17e EN 18e EEUW.

door
 J.V. Meininger

Inleiding

In Janus verscheen onlangs een artikel over "Niederländische Leopoldina-Mitglieder des 17. und 18. Jahrhunderts und ihre Korrespondenz mit dem Akademiepräsidium". (1.) Om deze gegevens, die voor de geschiedenis van de geneeskunde in Nederland van belang zijn, nog eens systematisch vast te leggen, heeft één onzer (de Hoop) de namen van de nederlandse Leopoldina leden uit het genoemde artikel verzameld en in alfabetische volgorde gerangschikt. Het leek ons echter gewenst aan deze lijst een korte schets van de zogenaamde Leopoldina te doen voorafgaan.

I. De Leopoldina

In de nederlandse medisch-historische literatuur bleken weinig of geen bijzonderheden over de "Leopoldina" te vinden te zijn. Wij hebben daarop getracht enkele bronnen op te sporen, die toegang kunnen verschaffen tot de kennis van de historie van de Akademia Leopoldina. Van de resultaten van deze kleine speurtocht volgt hieronder een beknopt verslag.

Op 1 januari 1652 stichtten vier artsen uit de toenmalige vrije Rijksstad Schweinfurth een vereniging, die zij noemden: *Academia Naturae Curiosorum*. De initiatiefnemer was Johann Lorenz Bausch, en zijn mede-oprichters waren Fehr, Metzger en Wohlfahrt.

Johann Lorenz Bausch werd geboren op 30 september 1605 te Schweinfurth, alwaar hij overleed op 17 november 1665. Hij studeerde geneeskunde te Altdorf en in Italië, waarna hij zich als arts te Schweinfurth vestigde.

Johann Michael Fehr werd op 9 mei 1610 te Kitzingen geboren. Hij overleed in Schweinfurth op 15 november 1688. Fehr studeerde te Leipzig, Wittenberg,

Dresden en Altdorf. In 1641 behaalde hij te Padua de doctorsgraad in de geneeskunde. Daarna vestigde hij zich als arts te Schweinfurth.

Georg Balthasar Metzger werd geboren op 23 september 1623 te Schweinfurth. Hij overleed op 8 oktober 1687 in Tübingen. Hij studeerde te Jena waar hij ook zijn dr. med. behaalde. Daarna vestigde hij zich te Schweinfurth. In 1653 werd hij professor in de geneeskunde en de natuurkunde aan de Universiteit te Giessen

Volgens de eerste statuten was het doel van de vereniging: "Beförderung der Heilkunde, insbesondere der Heilmittellehre, durch eigene Beobachtungen, monographische Ausarbeitungen, Mittheilung solcher Beobachtungen und Abhandlungen an die übrigen Mitglieder der Akademie und gegenseitige Verpflichtung Aller zur Berichtigung und Erweiterung derselben aus eigener früherer oder demnächst anzustellender Beobachtung, Ausstattung mit dem, was jeder aus seiner Belesenheit schöpfte, und weitere Ausbildung, so dass jede im Schosse der Akademie sich entwickelnde schriftstellerische Arbeit ein Gemeingut der Mitglieder würde."

Uit dit citaat blijkt, dat het genootschap aanvankelijk het karakter droeg van een academie voor geneeskunde. Dit treedt ook duidelijk aan het licht uit de tekst van de titelpagina van het eerste jaarboek van 1670, welke tekst wij verderop citeren.

De oprichter Bausch werd tevens de eerste president van de Akademie. Ten behoeve van secretariaatswerkzaamheden en het werven van leden werd hij bijgestaan door twee adjuncten. Bij overlijden van de president zou uit de adjuncten een opvolger worden gekozen.

De zetel en het secretariaat van de Akademie zouden zich volgens de statuten telkens bevinden in de plaats waar de president woonde en werkte.

De leden hadden het recht, met voorkennis van de president, hun wetenschappelijk werk aan de Akademie ter druk aan te bieden.

Alle leden droegen een zegelring, omwonden door twee slangen en met het embleem van de Akademie: een geopend boek, met op de linker bladzijde het motto: "Nunquam otiosus" en op de rechter de afbeelding van een oog, dat de stralen van de zon opvangt.

In navolging van hun Italiaanse voorgangers brachten de Akademieleden hun doelstellingen zinspelend in verband met een mythe en noemden zij zich met een bijnaam (cognomen) ontleend aan de Griekse mythologie.

Het woord academie is afgeleid van de plaats waar Plato filosofie doceerde. De geschiedenis van de latere wetenschappelijke genootschappen van die naam wordt teruggevoerd op de middeleeuwse bardenspelen, waarbij de troubadour die de beste prestaties leverde op het gebied van de muziek en de poëzie de krans verwierf. Het eerste van deze "Jeux Floreaux", zoals zij werden genoemd, werd gehouden te Toulouse in 1324.

Het ontstaan en de eerste bloei van academiën als geleerde genootschappen voltrekt zich in de renaissance in Italië. In 1433 werd door Antonio Beccadelli te Florence de Academia Pontaniana gesticht.

Beroemder werd de Academia Platonica, gesticht in 1442 door Cosimo de Medici.

Onder haar leden telde deze academie mannen als: Marcilio Ficino, Pico della Mirandola, Niccolo Machiavelli en Angelo Poliziano.

Zo begon deze, door vier praktiserende artsen opgerichte, academie haar bestaan, zonder fondsen of goederen en zonder eigen behuizing. Het jonge genootschap had evenwel de tijd mee. Op diverse plaatsen in Europa werden in die jaren geleerde genootschappen opgericht.

In 1645 ontstond te Londen en Oxford een Philosophical Society (aanvankelijk "Invisible College"), die in 1662 onder Charles II tot Royal Society werd verheven.

In 1666 werd te Parijs de grondslag gelegd voor de Franse Koninklijke Akademie.

Ook de Akademie van de Schweinfurther artsen ontwikkelde zich voorspoedig. In de jaren 1662 - 1670 publiceerde de Akademie een achttal geschriften van leden. Het aanbod van wetenschappelijk werk werd toen echter zo omvangrijk, dat tot de uitgave van een jaarboek moest worden overgegaan. Hiervoor had zich in het bijzonder ingezet Dr. Ph.J. Sachs von Lewenhaimb, stadsgeneesheer te Breslau, die reeds in 1661 op eigen initiatief zijn *Ampelographia* had uitgegeven.

Sachs (die in 1672 overleed) bezat ook invloed aan het hof te Wenen, die hij aanwendde om de Akademie onder de aandacht te brengen van Leopold I en gunsten voor het genootschap te verkrijgen. Zij activiteiten resulteerden in 1670 met de uitgave van het eerste deel van een serie jaarboeken, getiteld: Ephemerides Academiae Naturae Curiosorum. De tekst van de titelpagina van dit werk luidt:

Miscellanea curiosa
sive Ephemeridum Medico-Physicarum
Germanicarum Academiae Naturae Curiosorum
Decuriae I
Annus Primus
Anni M.DC.LXX.
Continens
Celeberrimorum Medicorum in & extra Germaniam
Observationes Medicas & Physicas, vel Anatomicas,
vel Botanicas, vel Pathologicas, vel chirurgicas,
vel Therapeuticas, vel Chymicas.
Praefixa Epistola Invitatoria ad
Celeberrimos Medicos Europae

De Ephemerides liepen, in verschillende series, van 1670 tot 1722. Na die datum droegen de jaarboeken de titel van: Acta physico-

medica Academiae Naturae Curiosorum, Met ingang van 1754 verscheen de Nova Acta, enz. gewijd aan: "observationes historicas et experimenta". Thans dragen de Nova Acta Leopoldina de ondertitel: Abhandlungen der Deutschen Akademie der Naturforscher Leopoldina.

Voor het verzorgen van de uitgave van de Ephemerides werd een van de leden als directeur aangesteld. Intussen was de aandacht van de keizer voor de Akademie gewekt. Dit had tot gevolg dat op 3 Augustus 1677 de herziene en aangepaste grondregelen van de Akademie door Leopold I werden bekrachtigd.

Vanaf die dag mocht het gezelschap zich noemen: Sacri Romani Imperii Academia Naturae Curiosorum.

Tien jaren later kreeg de Akademie nieuwe voorrechten en ontving zij, op 7 augustus 1687, bij decreet van Leopold I de naam van: Sacri Romani Imperii Academia Caesareo-Leopoldina Naturae Curiosorum.

Tot de privilegiën behoorden de volgende:

De president van de Akademie en de directeur van de Ephemeriden ontvingen de titel van archiater en keizerlijk lijfarts. Bovendien werden zij in de adelstand verheven en kregen zij de waardigheid en de privilegiën van een Pfalzgraaf, zowel aan het Heilige Paleis van Lateranen, als aan het keizerlijk hof te Wenen.

Tot de verleende voorrechten behoorde ook het recht: buitenechtelijke kinderen te legitimeren, kinderen te adopteren en wapens te verlenen.

Verder had de Akademie het recht: "Licentiaten und Doctoren der Philosophie, der Medizin und des Rechts, Magister, Baccalaureen und Poetas Laureatos zu creiren, welche in allen Stücken den von den Universitäten creirten völlig gleichgestellt sein sollten". (2.)

Tenslotte verkreeg de Akademie voor haar geschriften onvoorwaardelijke persvrijheid en een privilege van de uitgave van haar werken.

Bij decreet van 12 juni 1742 werden door Karel VII de oude privilegiën van de Akademie nogmaals bekrachtigd en ontving zij haar tweede bijnaam: "Sacri Imperii Academia Caesarea Leopoldino-Carolina Naturae Curiosorum". De naam van dit geleerde genootschap is daarna nog enkele malen gewijzigd.

Een merkwaardige poging tot naamwijziging van het genootschap was die uit het midden van de vorige eeuw. De 6e April 1850 verscheen, ondertekend door Dr. Nees von Esenbeck, präsident en Dr. D.G. Kieser, director ephemeridum, een "Finalredaction des Entwurfs zur neuen Ausführung de Statuts" (Nova Acta Acad. Nat. Cur. XXII. II S. LXXVIII-XC).

In dit ontwerp luidt paragraaf 1 Name der Akademie: "Der Name ist: Freie deutsche Kaiserliche Leopoldinisch-Carolinische Akademie der Naturforscher.

Motiv : Die Beibehaltung der bisherigen Bezeichnung ist durch die ehrwürdige, fast 200 jährige Dauer, durch die Achtung vor der Geschichte und durch die Pietät gegen die früheren kaiserlichen Protectoren der Akademie gerechtfertigt.

Der bedeutungsvolle Zusatz : "freie deutsche" bezeichnet nur das Vorrecht, welches die Akademie seit ihrem Bestehen genießt, und in welchem die deutschen Kaiser öffentlich anerkannt haben, dass die Wissenschaft nur in der möglichsten Freiheit gedeiht, und er soll den ferneren Bestand dieser gesetzlichen Freiheit für kommende Zeiten garantieren"(2.)

Achter deze statutenwijziging gaat de tragiek schuil van een politieke strijd waarin de Akademie in die jaren was verwickeld.

In de periode van 1791 - 1817, was het leven van de Akademie vrijwel tot stilstand gekomen door de woelingen van de franse revolutie en de napoleontische oorlogen.

In 1818 volgde de botanicus Dr. C.G. Nees von Esenbeck Von Wendt als president van de Akademie op. Von Esenbeck werd kort daarop hoogleraar aan de toen pas opgerichte universiteit te Bonn. Prof. von Esenbeck was een christen democraat, die denkbeelden had welke hem later deden sympathiseren met de revolutie van 1848. Op grond van deze sympathieën viel hij bij de pruisische regering in ongenade en werd hij op 29 Januari 1851 in zijn ambt geschorst, onder gelijktijdige halvering van zijn salaris.

In dit conflict, waarvan wij de achtergronden hier niet uiteen kunnen zetten, speelde ook de vraag : onder wiens hoede, macht of jurisdictie de Akademie viel. Was dit Pruisen, een andere duitse staat of het ene duitse rijk ?

Het bestuur van de Akademie, gevormd door de president, de directeur ephemeridum en de adjuncten, stond op het standpunt dat de Akademie een zaak was van het gehele duitse volk, van alle burgers en dus geen instrument zou mogen zijn van een bepaalde politiek of van een bepaalde staat.

Dit is de achtergrond van de "bedeutungsvolle Zusatz 'freie deutsche'" vóór de naam van de Akademie.

In de 2e helft van de 19e eeuw kreeg de Akademie een vaste residentie. In 1878 werd Hermann Knoblauch (1820 - 1895) de XV president. Hij bracht in 1879 het archief en de bibliotheek van de Academia Leopoldina naar Halle, alwaar dit oude genootschap thans nog is gevestigd.

Tot slot van deze korte opmerkingen over de geschiedenis van de Leopoldina wil ik de lezer een indruk trachten te geven van de vrijheidsidee, die een man als Nees von Esenbeck met betrekking tot de wetenschap had.

Velen hebben de neiging instellingen als : geleerde Genootschappen en Akademien van Wetenschappen in verband te denken met begrip-

pen als : duf, behoudend, verkalkt. Dat deze associatie niet altijd gerechtvaardigd is bewijst ons de geschiedenis van de Leopoldina in de eerste helft van de 19e eeuw.

In 1843 kwam bij de heren Von Esenbeck en Kieser op "der Gedanke, die Akademie mit Hülfe des Bundestages als eine selbstständige, allgemein bestätigte wissenschaftliche Anstalt für Natur- und Heilkunde, auf den Grund ihrer, durch Jahrhunderte bewährten alten Gesetze, wieder in die Gesamtheit des deutschen Reichs zurückzuführen, und zeitgemäss weiter auszubilden". (2.) Voor de Akademie hield deze verdere "ausbildung" in, dat zij in de residentie van de centrale regering zou worden gevestigd, met een eigen bureau en een bezoldigde president. De Akademie zou over eigen fondsen moeten kunnen beschikken, ten behoeve van het uitschrijven van prijsvragen, en het verlenen van studiereisstipendia.

Hier tegenover zou de Akademie voor de centrale regering van Duitsland en voor de regeringen van de afzonderlijke staten willen fungeren als advieslichaam inzake vraagstukken van wetenschap en volksgezondheid.

De Akademie wilde dus een vrije, in de zin van politiek onafhankelijke, adviesinstantie worden, en wel met betrekking tot de wetenschapsgebieden : "Naturphilosophie, Physik, Chemie, Mineralogie im weitesten Umfange, Botanik, Anatomie, Physiologie und Psychologie des gesunden, wie des kranken menschlichen Naturlebens". (2.)

Een tweede vernieuwingsidee betrof de oprichting van een "freie Deutsche, mit der freien Akademie des Naturforscher in Verbindung tretende, Central-Universität". (2.) Aan deze vrije duitse Centrale Universiteit zou een geheel ander onderwijs- en onderzoekbeleid worden gevoerd dan tot op dat moment gebruikelijk was. Vernieuwing van het uit de middeleeuwen stammende school- en universiteitswezen zou niet kunnen plaatsvinden : "solange die Hochschule, als Wissenschafts-Aristokratie, sich mit Systemen von Ringmauern und Aussenwerken von den übrigen Mitbürgern, dem sogenannten Volke, abschliesst und als Prinzip aufstellt: die Wissenschaft bedürfe der behaglichen Stille in der Einsamkeit hinter den schützenden Mauern - das Leben im Volke aber, jenseits der Burg, sei für sie zu laut, zu - lebendig". (2.)

De nagestreefde vrije universiteit zou niet alleen open staan voor hen : die nur denken und studieren, nur in der systematischen Form ihren Geist beisammen haben, nur in der Sprache der Schule, also auch nur für die Schule reden und nur in der Schule verstanden werden". (2.) Het onderwijs aan zo'n universiteit zou voor een ieder moeten openstaan. De docenten zouden ook cursussen moeten geven voor anderen dan vakstudenten. "Jeder Staatsbürger, der Neigung und Bedürfnis hat, muss auch von der Hochschule mit den wenigsten Kosten und Umständen seinen Nutzen ziehen können".

“Es müssen also alle jene inneren wie ausseren Grenzwerke zwischen der Schule und dem Leben dadurch fallen, dass die Gelehrten ausser ihrer Schul- und Gelehrtenwirksamkeit auch als Lehrer wirksam werden und gleichsam um die innere, eng gehaltene Schulbahn einen weiteren Cyklus anlegen, an welchem Jedermann, der Lust hat, Theil nehmen kann”. (2.)

Deze denkbeelden gingen de regering te Berlijn echter veel te ver en van de door het bestuur van de Leopoldina voorgestane “democratisering” van het universitaire onderwijs in Duitsland is destijds niets terecht gekomen.

De bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Kennis van de geschiedenis, niet alleen van de Academia Leopoldina, maar van geleerde genootschappen in het algemeen, kan van grote betekenis zijn voor het verkrijgen van een dieper inzicht in de ontwikkeling van de wetenschap. Een primaire bron voor de kennis van het leven van deze genootschappen vormen hun periodieken en andere wetenschappelijke uitgaven.

Wie zich wil oriënteren over, of een studie wil maken van, geleerde genootschappen kan zich in ons land in eerste instantie het beste wenden tot de bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, die gevestigd is in het, uit het begin van de 17e eeuw stammende, Trippenhuis, Kloveniersburgwal 29 te Amsterdam. Voor de wetenschapshistoricus (maar ook voor de wetenschapskundige en de wetenschapstheoreticus) is deze bibliotheek een rijke bron van informatie.

Zij bevat:

1. Van vele geleerde genootschappen en zusterakademiën de, vaak volledige, reeksen van wetenschappelijke publicaties (verslagen en mededelingen, jaarberichten, proeedings, acta, Abhandlungen, enz.).
2. Vele publicaties over Akademiën en andere genootschappen.
3. Een omvangrijke collectie originele oude wetenschappelijke werken.
4. Een moderne wetenschapshistorische (ook medisch-historische) en wetenschapstheoretische bibliotheek.
5. Een van de grootste collecties van lopende medische tijdschriften ter wereld.

Wat nu de geschiedenis van de Akademia Leopoldina betreft, kan men in de bibliotheek van onze Koninklijke Akademie vinden: de volledige reeks Ephemerides van 1670 tot 1970 en een aantal publicaties over de historie van de Leopoldina, waarvan wij er hieronder enkele

noemen (2 - 8). Het nummer waaronder de desbetreffende publicatie in de catalogus van de Akademie-bibliotheek is opgenomen, hebben wij erbij vermeld.

II. NEDERLANDSE LEDEN DER LEOPOLDINA.

- Almeloveen, Theodor Janson 1657 - 1712 (1692).
Sinds 1697 professor te Harderwijk. Later stadsarts te Amsterdam
- Baster, Job 1711 - 1775 (1745). Arts te Zierikzee
- Berkhey, Johan Francq van 1729 - 1812 (1779).
Lector Natuurlijke Historie te Leiden.
- Bezoet, Herman (1768). Arts te Rotterdam.
- Bicker, Lambertus 1732 - 1793 (1767).
Direkteur Bataafsche Genootschap der proefondervindelijke
Wijsbegeerte te Rotterdam.
- Blaes, Gerhard (Gerardus Blasius) 1625 - 1692 (1682).
Hoogleraar te Amsterdam.
- Boddaert, Pieter 1703 - (1771).
Lector natuurgeschiedenis te Utrecht.
- Boon Mesch, Adriaan Sander van der (1790).
Lector anatomie te Delft.
- Bosch, Immanuel Jacob van der 1731 - 1788 (?).
Stadsarts te Den Haag.
- Burman, Johan 1701 - 1780 (1740).
Amsterdams arts en botanicus.
- Burman, Niklas Lorenz 1733 - 1793 (1768).
Professor te Amsterdam.
- Burman, Pieter 1713 - 1778 (1771).
Professor Eloquentiae et Historiae te Franeker, later professor
te Amsterdam.
- Cleyer, Andreas - 1723 (1678).
Arts en botanicus te Joure en Japan.
- Commelijn, Caspar 1667 - 1731 (1704).
Direkteur van de botanische tuin te Amsterdam.
- Degner, Johan Hartman 1687 - 1756 (1724).
Stadsgeneesheer te Nijmegen.
- Doeveren, Walter van 1730 - 1783 (1766).
Professor te Groningen.

- Fermin, Philips 1729 - 1813 (?).
Arts en botanicus in Suriname en te Maastricht.
- Gallandat, David Henri 1732 -1782 (1772).
Anatoom te Vlissingen.
- Gevers, Abraham - 1780 (1766).
President van het Belgisch-Indisch Handelsgenootschap.
- Gorter, David de 1717 - 1783 (1756). Arts en botanicus.
- Gorter, Johan de 1698 - 1762 (1756). Professor te Harderwijk.
- Grashuis, Jan 1699 - (1740). Arts te Amsterdam.
- Hoey, Cornelis van 1717 - 1805 (1790). Stadsarts te Den Haag.
- Hotton, Peter 1648 - 1709 (1701). Botanicus.
- Luchtmans, Pieter 1733 - 1800 (1774). Hoogleraar te Utrecht.
- Lyonnet, Pieter 1702 -1789 (1761). Entomoloog te Maastricht.
- Man, Maximiliaan Jakob de 1765 - 1838 (1779).
Stadsarts te Nijmegen.
- Meerman, Gerard 1722 - 1771 (1766). Jurist.
- Menschen, Friedrich Christian (1761).
Sekretaris van de Hertog van Coburg-Hildburghausen in
Nederland. Bezitter van Naturaliënkabinet.
- Monchy, Salomon de 1716 - 1794 (?).
Professor te Rotterdam.
- Muller, August Leberecht 1743 - (?).
Arts te Leeuwarden, vertrok in 1763 naar Curaçao.
- Nahuys, Alexander Pieter 1736 - 1794 (?). Botanicus.
- Osbeck, Pehr 1723 - 1805 (1772).
Zweed, in dienst van de Oost-Indische Compagnie.
- Pallas, Peter Simon 1741 - 1811 (1764).
Astronoom, bioloog en geograaf onder Keizerin Katharina II
van Rusland.
- Patijn, Leonhard 1718 - 1778 (?).
Direkteur van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam.
- Pereboom, Cornelis (1761). Stadsarts te Hoorn.
- Roupe, Louis (1767). Marinearts te Rotterdam.
- Rumph, George Eberhard 1628 - 1706 (1681).
Botanicus te Ambon.
- Ruysch, Frederik 1638 - 1731 (1705). Professor botaniae
te Amsterdam.

- Sandifort, Eduard 1742 - 1804 (1766).
Patholoog-Anatoom te Leiden.
- Sandifort, Johan Bernhard 1745 - 1827 (1771).
Arts te Leiden.
- Schlichting, Johan Daniël 1703 - 1770 (1740).
Arts te Amsterdam.
- Seba, Albert 1665 - 1736 (1727).
Apotheker te Amsterdam. Stichter van een Naturaliënkabinet.
- Slabber, Martinus - 1835 (?). Arts in Zeeland.
- Sterre, Dionysius van der - 1691 (1690).
Arts, ging in 1688 naar Curaçao, waar hij ook stierf.
- Swieten, Gerard van 1700 - 1772 (1754).
Lijfarts van Maria Theresia.
- Thunberg, Karl Peter 1743 - 1828 (1778).
Zweed, in dienst van de Oost-Indische Compagnie.
- Typsma, Jakob 1608 - 1672 (1663). Arts te Leeuwarden.
- Veirac, Jan 1745 - 1795 (1781).
Arts in dienst van de Oost-Indische Compagnie.
- Vink, Henricus 1740 - (?). Arts te Rotterdam.
- Voet, Karel Borchard 1671 - 1744 (1781).
Arts en entomoloog.
- Woensel, Johan van 1705 - (1739).
Stadsarts te Haarlem.
- Wohlfahrt, Johan Jakob 1743 - (?).
Anatoom te Leiden.
- Wijnperse, Dionysius van de 1724 - 1808 (1762).
Theoloog te Groningen.
- Zelder, Ignaz van - (?). Arts te Gouda.

Literatuur

1. Kaiser, Wolfram en Arina Völker (1972). *Niederländische Leopoldina Mitglieder des 17. und 18. Jahrhunderts und ihre Korrespondenz mit dem Akademiepräsidium. Janus, LIX, 249-68.*
2. Nees von Esenbeck, C.G. (1851). *Vergangenheit und Zukunft der Kaiserlichen Leopoldinisch-Carolinischen Akademie der Naturforscher*, Breslau und Hamburg. (Overdruk: von s. 1-56 aus der Vorrede zu Vol. 23 P 1 der *Nova Acta* p. XVII-LXXII). (A 789)
3. *Academiae Caesareae Leopoldino-Carolinae Naturae Curiosorum Bibliotheca Physica Medica. Praemittitur de nonnullis ad eam spectantibus praefatio A.E. Büchneri. Hallae Magdeburgicae 1755. (behandelt de geschiedenis) (A 786).*

4. Kieser, D.G. (1851). Zur Geschichte der Kaiserl. Leopoldinisch-Carolinischen Akademie der Naturforscher. Jena (A 790)
5. Festschrift zur Feier des hundertjährl. Bestehens der Naturforschenden Gesellschaft in Halle a/s. Halle 1879. (A 818a)
6. Ule, W. (1889). Geschichte der Kaiserl. Leopoldinisch-Carolinischen Akademie der Naturforscher 1852 - 1887. Halle. (A 793a)
7. Katalog der Bibliothek der Kais. Leopoldinisch-Carolinischen Deutschen Akademie der Naturforscher. Lief I (Band 1-3) Halle, 1887. (D 238b)
8. Verzeichnisch der periodischen Schriften der Bibliothek der Kais. Leop. Carol. Ak. der Naturforscher. Halle 1937 (D 498)

ROTTERDAMSE PATIENTEN BIJ BOERHAAVE

door

M.J. van Lieburg

In de notariële archieven van het Rotterdamse Gemeente Archief bevinden zich enkele protocollen waarin Boerhaave als visiterend of consulterend geneesheer voorkomt. Reeds eerder gaf Van Wiersum (1932) als bladvulling het protocol van Gommer van Bortel weer, waarin deze acte maakt van de ontvredenheid van twee deposanten over de hen toegestuurde rekeningen van Boerhaave. Toch konden de financiële ervaringen van deze beide Rotterdammers blijkbaar niet verhinderen dat ook andere welgestelde stadsbewoners de raad van de grote geneesheer zochten. Zo voldeed omstreeks 1727 notaris Swinnas voor een zekere "Ariaentje redelijkheid", de dochter van een Rotterdamse aannemer, de rekening "voor vragtreys en teercoste met de minderjarige (waarschijnlijk werkte zij als kinderbeisje bij een rijke familie, vL) na leyden om met de heer Boerhaave over haar ooge te adviseren". Boerhaave's praktijk als "oogarts", zoals de klappers op de notariële archieven te Rotterdam hem dan ook vermelden, was dus blijkbaar genoeg bekend om ook Rotterdammers tot een tocht naar Leiden te inspireren (zie Lindeboom, 1968, p.281). Blijkens deze rekening moest het ooglijdende kind "voort advijs en medicamenten samen ..... vijff gulden veertien stuyvers" neertellen, wat toch niet exorbitant hoog genoemd mag worden in vergelijking met het hieronder beschreven consult en het door Lindeboom (ibid, p. 231) vermelde honorarium van 33 gulden.

Wat uitgebreider is de berichtgeving over de ziekte van Thomas Croese(n). Croese was een vooraanstaand Rotterdammer, lid van diverse hoge colleges en getuige de bij zijn dood opgemaakte inventaris zeer vermogend. De sociale status van deze notabele wordt weerspiegeld in de medische zorg die zich rond zijn ziek- en sterfbed concentreert. Men kan één en ander reconstrueren aan de rekeningen

die door notaris Guylicker na Croese's dood worden betaald. Op 6 september 1713 vereffent hij de rekening van "d^{or} Boerhaaven, tot leyden over gedane visiten en consultatiën met de voorn^d drie andere doctooeren gehad, over de Sieckte vanden overleedene". Uit dit bericht kan dus de gevolgtrekking worden gemaakt dat Boerhaave niet alleen Den Haag, Gouda, Alphen aan de Rijn en Haarlem (Lindeboom, 1968, p. 307-8) in zijn "consulting practice" heeft opgenomen, maar ook te gast is geweest in het huis van Croese op de Nieuwe Haven te Rotterdam. Helaas is de datum van dit bezoek niet bekend, maar het moet in februari 1703 zijn geweest, want het dodenregister vermeldt op 28 februari van dat jaar de begrafenis van Croese. Voor dit consult nu werd "de somma van f 45,00" in rekening gebracht, een bedrag dat het eerder genoemde honorarium verre overtreft. Omdat ook de rekeningen van "de voorn^d drie andere doctooeren" zijn bewaard kan een poging worden ondernomen deze onderling te vergelijken. De eerste arts die Boerhaave begeleidt is "Hermannus van Leeuwen, med^{ae} d^{or} alhier, die in 1705 als stadsarts naast de bekende Lufneu zou worden benoemd. Van Leeuwen vraagt "soo overgedane visiten, als geleverde medicamenten in de laatste siekten van den overleedene en deszelfs huijsv^e gedaan" het gigantische bedrag van f 509-5-". Blijkbaar betreft het hier een totaal bedrag van jaren, want Croese's vrouw (Johanna Maria Bormans) was reeds enkele jaren eerder overleden. Het opvallende is dat er van deze rekening echter op 6 juni 1713 slechts 450 gulden werd betaald. Men kon dus zelf bepalen of men het met de gevraagde som eens was, en overeenkomstig de betaling verrichten. Hetzelfde geldt voor de tweede arts die bij Boerhaave's bezoek tegenwoordig is, namelijk "D^{or} van Wouw, woonende in 's Gravenhage". Deze vraagt f 243-4-". maar krijgt tenslotte 240 gulden uitbetaald. Bij dit grote bedrag zitten nog niet de medicamenten want daarvoor kwam nog een aparte nota van "Joannes Hurnius, Apothecaris in Sgravenhage, over leverantie van medicamenten voor hem heere Croesen op ordre van opgem^{de} d^{or} van Wouw" die 26 guldens bedroeg. Het kan dan ook niet anders of Van Wouw is herhaalde malen voor dit geld in consult geroepen. De derde en laatste arts bij Boerhaave's bezoek is een zekere Doctor Duchemin, die het blijkens de f 20-10-". wèl bij dit ene bezoek zal hebben gelaten. Dat Boerhaave dus ruim tweemaal zoveel in rekening bracht vindt wellicht een verklaring in de reputatie van de Leidse arts.

Met deze enkele gegevens moge wat nieuw materiaal over Boerhaave's praktijk zijn weergegeven en mag Rotterdam zich voortaan verheugen in de wetenschap dat zij de "communis Europae praeceptor" binnen haar muren heeft gehad.

Literatuur

Lindeboom, G.A.
Wiersum, E. van

Herman Boerhaave, The Man and his Work, London, 1968
De dure Boerhaave. Rott. Jaarboekje, III reeks, 10 (1932), p. 186

Archivalia

Notarieel Archief Gem. Arch. Rotterdam	Inv. nr. 1753,	protocol van Jan Swinnas, fol. 509. (over A.Redelijkheid)
ibidem	Inv. nr. 1788,	protocol van A. de Guylicker, fol. 113 ev. (Inventaris van Th. Croese)
ibidem	Inv. nr. 1798,	protocol van A. de Guylicker, fol. 650/651.
	Nr.	216 Hermannus van Leeuwen
		217 Dr. Duchemin
		218 Dr. Van Wouw
		219 J. Hurnius
		221 H. Boerhaave

DR ABRAHAM SCHIERBEEK (1887 - 1974)TER GEDACHTENIS.

Op 30 augustus 1974 verwisselde Dr. Abraham Schierbeek het tijdelijke met het eeuwige. In hem verloor Nederland een groot historicus der biologie.

Abraham Schierbeek was geboren te Leeuwarden op 9 augustus 1887. Hij genoot zijn lagere en middelbare (gymnasium) opleiding in zijn vaderstad en ging in 1906 naar Groningen als student in de biologie. Zijn voornaamste leermeesters waren J.W. Moll voor plantkunde en J.F. van Bemmelen voor dierkunde. Hij behaalde zijn doctoraal examen in 1912 en, na verdediging van zijn dissertatie "On the Seta Patterns of Caterpillars and Pupae", zijn doctorsgraad op 20 januari 1917. In 1912 werd hij benoemd tot leraar in de natuurlijke historie aan een HBS te Den Haag, later werd hij benoemd tot leraar in de natuurlijke historie aan het Gymnasium Haganum, welke betrekking hij tot 1952 bekleedde.

In Den Haag maakte Schierbeek zich verdienstelijk op verschillende gebieden. In de eerste plaats leraar, schreef hij (tezamen met D. Valkema) enkele zoölogische leerboeken voor middelbare scholen en verder verscheidene artikelen over didactiek en aanverwante onderwerpen. Hij was actief in de Haagse afdeling van de "Natuur-historische Vereeniging", waarvoor hij dikwijls lezingen hield en waarvan hij voorzitter was van 1921 tot 1927. Toen een gebied in de Waalsdorpse duinen, genaamd Meyendel, bekend door de interessante flora en fauna die daar gevonden wordt, bedreigd werd door wateronttrekking ten behoeve van de Haagse watervoorziening, organiseerde hij studiegroepen die de ecologie van dit gebied grondig bestudeerden en geregeld verslag hierover uitbrachten in de populaire natuur-historische literatuur. Teneinde andere, natuurhistorisch, interessante plekjes in en rond Den Haag te redden, richtte hij de "Algemeene Vereeniging voor Natuurbescherming voor 's Gravenhage en Omstreken" op; hij was voorzitter van 1926 tot 1948. Deze ecologische activiteiten leidden

later tot lidmaatschap in het bestuur van verscheidene provinciale en landelijke verenigingen die natuur- en landschapbescherming tot doel hebben.

Sedert 1912 was hij lid, en van 1934 tot 1959 voorzitter, van de "Maatschappij Diligentia".

Hoewel al deze activiteiten verdienstelijk waren, kan men toch niet zeggen dat deze Schierbeek tot een uniek persoon maakten. Zonder twijfel zijn en waren er in Nederland verscheidene leraren in de biologie of andere vakken die zich op dergelijke wijze verdienstelijk maakten in hun gemeenschap. Wat Schierbeek uniek maakte was zijn werk op het gebied van de geschiedenis der biologie.

De oorsprong van Schierbeeks belangstelling voor de geschiedenis der biologie was misschien ook paedagogisch. In de inleiding tot zijn: "Van Aristoteles tot Pasteur" (1923), een verzameling van opstellen uit het populaire tijdschrift: "De Levende Natuur" zegt hij: "Ik geloof dat er een grote opvoedende kracht van uit kan gaan, als men de leerlingen vertelt, met hoeveel inspanning, met hoeveel opoffering, met welke overgave aan hun werk en onder welke moeilijke omstandigheden tal van grote biologen hebben moeten werken om te weten te komen wat in één bladzij van het leerboek, ja zelfs in een enkele regel daarvan is verteld". Hij gebruikte het boek dan ook bij zijn lessen. In de lijst van zijn artikelen komt men de naam Leeuwenhoek al vroeg, en daarna dikwijls, tegen; Leeuwenhoek moet hem al vroeg geboeid hebben. De Delftse archivaris I.G.N. Bouricius deelde hem geregeld nieuwe archivalia betreffende Leeuwenhoek mede, die dan het onderwerp van een artikel vormden. Schierbeek werd dan ook spoedig als Leeuwenhoek-deskundige erkend; als zodanig werd hij uitgenodigd als lid van de commissie door de Koninklijke Academie van Wetenschappen ingesteld om de viering van het derde eeuwfeest van Leeuwenhoeks geboorte voor te bereiden en was de feestredenaar bij die gelegenheid. Ter herdenking van Leeuwenhoek organiseerde hij, tezamen met W.H. van Seters, een Leeuwenhoek tentoonstelling in Den Haag. De belangstelling voor Leeuwenhoek door deze gebeurtenissen opgewekt gaf aanleiding tot het besluit de volledige brieven van Leeuwenhoek uit te geven. Schierbeek werd benoemd als een van de leden van de commissie die werd ingesteld om de uitgave voor te bereiden; in 1942 werd hij hoofdredacteur van de uitgave en als zodanig verzorgde hij de delen III, IV, V en een groot gedeelte van deel VI. Het Leeuwenhoek eeuwfeest van 1932 was ook aanleiding tot de publicatie van de eerste uitvoerige Leeuwenhoek studie: die van Clifford Dobell. Dobell was proto-zoöloog, zijn boek was toegespitst op de bespreking van deze zijde van Leeuwenhoeks werk en dus, hoewel uitmuntend, toch wel wat eenzijdig. In de jaren 1950 en 1951 gaf Schierbeek ons een biografie van Leeuwenhoek waarin alle aspecten van Leeuwenhoeks werk uitvoerig besproken zijn. Dit is nu het stan-

daardwerk over de Delftse onderzoeker. Het werd, helaas verkort, in het engels vertaald en uitgegeven.

Schierbeeks werk in de geschiedenis der biologie beperkte zich echter niet tot Leeuwenhoek. Zijn boeken en artikelen bestrijken het gebied der biologie van Aristoteles en Theophrastus tot de moderne tijd. Zijn Swammerdam biografie (1947), die ook in het engels werd uitgegeven (1967), is een ander van Schierbeeks hoofdwerken; ook dit boek is het standaardwerk over deze grote, doch tragische geleerde geworden.

In juni 1972 werd Schierbeek toegelaten als privaat docent aan de Leidse Universiteit; in oktober 1939 werd dit, bij besluit van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, omgezet in een docentschap. Hij onderwees de geschiedenis en de didactiek der biologie. Helaas is Schierbeek nooit tot lector bevorderd; toen hij in 1952 zijn taak in Leiden neerlegde betekende dit het einde van het onderwijs in de geschiedenis van de biologie te Leiden.

Schierbeeks verdiensten in de geschiedenis van de biologie werden erkend in zijn benoeming tot de commissie ter voorbereiding van de delen in de serie: "Opuscula selecta Neerlandicorum de Arte Medica"; hij droeg vooral veel bij tot deel XVII over Volcher Coiter (1955), en verder in zijn benoeming tot corresponderend lid van de Académie Internationale d'Histoire des Sciences. Hij was voorzitter van GEWINA van 1946 tot 1950; bij zijn aftreden werd hem de medaille van dit genootschap toegekend. Toen hij zich terugtrok als hoofdredacteur van "Alle de Brieven" verleende de Koninklijke Academie van Wetenschappen hem de gouden Leeuwenhoek medaille.

Zijn verdiensten in het maatschappelijk leven werden ook alom erkend. De Maatschappij Diligentia schonk hem hun erepenning in 1951 en bekostigde een bronzen buste van Schierbeek in 1959. De gemeente Den Haag schonk hem de gouden eremedaille bij zijn afscheid als leraar en de zilveren eremedaille in 1965 ter gelegenheid van het tienjarig bestaan der Lek-Duinwaterleiding, ter erkenning van het Meyendel werk. Bij die gelegenheid werd ook de Dr. Schierbeek medaille ingesteld en een Dr. Schierbeek prijs, die iedere vijf jaar zal worden uitgereikt voor verdiensten in het Meyendel onderzoek.

Ikzelf heb Dr. Schierbeek gekend als een opgeruimd, hartelijk en eenvoudig man. Hij was altijd vol belangstelling voor datgene, waar iemand op het ogenblik aan werkte en was altijd gul met raad en informatie. Hoewel het hem nooit vergund was zijn tijd volledig aan de geschiedenis van zijn vak te wijden mogen we hem misschien toch wel herdenken als de eerste vakhistoricus van de biologie in Nederland.

JAARVERSLAG 1973 (1 januari - 31 december) van het
MEDISCH ENCYCLOPAEDISCH INSTITUUT DER
VRIJE UNIVERSITEIT

Personeelsbestand

- Prof. Dr G.A. Lindeboom, hoogleraar-directeur
- Dr J.V. Meininger, wetenschappelijk hoofdmedewerker (deeltijds)
- Dra C.M. Verkroost, wetenschappelijk medewerker (deeltijds)
- Dra R.J.C.V. ter Laage, wetenschappelijk hoofdmedewerker (deeltijds, in dienst getreden op 1 augustus)
- Mej. A.A.G. Ham, secretaresse
- P.F. Kenninck, student-assistent
- E. Branderhorst, student-assistent, aan wie op zijn verzoek op 1 maart eervol ontslag is verleend
- D. de Hoop, student-assistent, in dienst getreden 1 september
- J.P.W. van der Veen, student-assistent, in dienst getreden 1 september

Onderwijs

In het kader van de colleges medische encyclopaedie werd in de cursus 1973 - 1974 een overzicht gegeven van de encyclopaedie der wetenschappen. De examens als onderdeel van het candidaatsexamen werden schriftelijk afgenomen op 5 juni (209 kandidaten). De eerste herkansing vond plaats op 21 augustus (27 kandidaten); de tweede op 11 december (3 kandidaten). Over het algemeen waren de resultaten van het onderwijs bevredigend te noemen.

Onderwijs aan artsen

Vóór de grote vakantie viel in dit kalenderjaar de tweede helft van de tweede Cursus Geschiedenis der Geneeskunde 1972 - 1973, waarvoor 41 deelnemers hadden ingeschreven en waarbij verschillende docenten optraden.

In het najaar viel het begin van de derde Cursus Geschiedenis der Geneeskunde 1973 - 1974, waarvoor 36 deelnemers hadden ingeschreven. Ook in deze cursus traden docenten van andere universiteiten op. Een bezoek werd gebracht aan het Oud-Archief der Gemeente Amsterdam waarbij de archivaris Dr I.H. van Eeghen een inleiding hield.

Promotie

Op 28 juni promoveerde G. Jansen, waarbij Prof. Lindeboom als promotor optrad met Prof. Dr H.G. Schulte Nordholt als co-promotor. De titel van het proefschrift luidde The doctor-patient

relationship in an African tribal society. De promotie geschiedde cum laude.

Verschillende artsen zijn nog bezig met de bewerking van een medisch-historisch proefschrift.

Refereeravonden

Dit jaar werd slechts één refereeravond gehouden, op 25 oktober, de 32ste in successie. De heer M.J. van Lieburg Jr (Rotterdam) hield een voordracht over Het anatomisch onderwijs te Rotterdam in de 19e eeuw.

Medisch Historische Club

In dit jaar werd één bijeenkomst georganiseerd en wel op 23 juni. Op deze 20e vergadering werd gesproken door Dr J. Schouten (Hilversum) over Johannes Walaeus en de betekenis voor de bloedsomloop. Vrije mededelingen werden gedaan door Drs K.J. Nanninga (Dordrecht) over J.M. Charcot (1825 - 93), terwijl Dr J.H. Sypkens Smit (Hattem) drie Japanse prenten toonde, betrekking hebbend op mazelen.

Voordrachten

Prof. Lindeboom werd op 16 maart uitgenodigd een voordracht te houden voor de Vereniging Nederland - Oostenrijk te Den Haag. Als onderwerp werd gekozen Nederlandse artsen te Wenen.

Op 28 mei hield Prof. Lindeboom een lezing voor de "Afdeling Assen" van de Koninklijke Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst, over Lepa en Kunst.

Voor de Medisch Historische Club te Nijmegen sprak Prof. Lindeboom op 1 november over Reinier de Graaf, leven en werken.

Buitenlandse reizen en congressen

Ter ere van de 65e verjaardag van Prof. Dr K.E. Roths Schuh, Directeur van het "Institut für Geschichte der Medizin" te München, werd aldaar van 5 - 6 juli een wetenschappelijk colloquium gehouden.

Prof. Lindeboom werd uitgenodigd een voordracht te houden, welke tot titel had Reinier de Graaf's Beitrag zur Theorie von der Generation. Een kort verslag van dit colloquium vindt men in Aere Perennis, no. 13 (oktober 1973), 83 - 4.

Van 17 - 19 september werd in Wenen het 4e Symposium van de Internationale Academie voor de Geschiedenis der Geneeskunde gehouden, alwaar Prof. Lindeboom een lezing hield, getiteld Karel Frederik Wenckebach (1864 - 1941) und Österreich.

Op het 7e Benelux Kongres voor de Geschiedenis der Wetenschappen, 19 - 21 oktober te Gent, hield Prof. Lindeboom een lezing over

Florentius Schuyf (1619 - 1669), Cartesiaans hoogleraar in de wijsbegeerte te Den Bosch en daarna in de geneeskunde te Leiden.

Prof. Lindeboom bezocht op 5 mei het Medisch-historisch Instituut van de Universiteit te Bonn (Directeur: Prof. Dr. N. Mani), waarvan een klein resumé in Aere Perennius, no. 14 (januari 1974), p. 26 is verschenen.

Reinier de Graaf-herdenking

Van 8 - 11 augustus werd ter herdenking van de 300e verjaring van de sterfdag van Reinier de Graaf (1641 - 1673) door de Nederlandse Vereniging van Obstetrie en Gynaecologie te Noordwijkerhout een internationaal symposium georganiseerd. Tijdens het congres was in het congres-gebouw een kleine tentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan De Graaf en zijn tijdgenoten.

Zaterdagmiddag, 11 augustus werd het congres besloten met een bijeenkomst in de aula van het St. Hyppolytus Ziekenhuis te Delft, alwaar Prof. Lindeboom een herdenkingsrede uitsprak en daarna namens het herdenkingscomité een borstbeeld van Reinier de Graaf aan de Gemeente Delft aanbood. Dit borstbeeld is vervaardigd door de beeldhouwer Theo van de Vathorst uit Utrecht. Het werd geplaatst aan de Reinier de Graaf-weg en met een korte toespraak onthuld door Dr. L.B.J. Stuyt, oud-minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne (of: Ned. T. Geneesk., 117 (1973), 1658 en Ibid., 118 (1974), 789-95).

Aere Perennius

Van deze periodiek, die als ondertitel voert "Verslagen en Mededelingen uit het Medisch-Encyclopaedisch Instituut van de Vrije Universiteit", verschenen in dit jaar vier afleveringen (de nummers 10 - 13, januari, april, juli en oktober). De inhoud was gevarieerd. Ook bijdragen van niet aan het Instituut verbonden personen werden opgenomen.

Bibliotheek

Naast de aanschaffing van boeken uit het budget werden meerdere werken ten geschenke ontvangen:

- van het Instituut voor de Geschiedenis der Geneeskunde te Nijmegen (Directeur: Dr. D. de Moulin), Behring zum Gedächtnis, Berlin 1942.
- van The Wellcome Institute of the History of Medicine te Londen 15 werken, door dit Instituut uitgegeven (zie Aere Perennius, no. 11 (april 1973), 43 - 4.)
- van het Medisch-historisch Instituut der Universiteit te Zürich (Directeur: Prof. Dr. E.H. Ackerknecht), voor de tweede maal een

reeks medisch-historische proefschriften (zie Aere Perennius, no. 13 (oktober 1973), 92 - 5).

- van Drs A.H. van Soest, arts te Tübingen: John F. Fulton (1946). Harvey Cushing. A Biography. Blackwell Scientific Publ., Oxford.

Dienstverlening aan anderen.

Op 14 december werd aan de afdeling Sociale Geneeskunde (Hoofd: Prof. Dr J.P. Kuiper) de bibliotheek ter beschikking gesteld voor de basiscursus Sociale Geneeskunde.

Een groep longartsen uit Amsterdam en omgeving, door de longarts J. Stam bijeengebracht, vergaderde in het Instituut op 13 januari en op 1 december onder voorzitterschap van Prof. Lindeboom.

In toenemende mate werden van zeer verschillende zijden verzoeken ontvangen om inlichtingen op medisch-historisch gebied. De onderwerpen waren van verschillende aard, zoals: eerste beschrijving van appendicitis, cholera in Nederland in de vorige eeuw, geschiedenis tand- en mondheelkunde, verzekeringskosten en verpleging in Oudheid en Middeleeuwen; voorts over Poncet (1849 - 1913), Leon. van der Voort en H.W. Rouppe, anthropologie van negers en indianen in de 17e eeuw, etc.

Museum

Aan de aanleg van een medisch-historisch museum werd verder gewerkt. Niet alle aanwezige voorwerpen konden ter bezichtiging worden geplaatst.

Onder dank ontving het museum

- van Prof. Dr B.A. den Herder een replica van de microscoop van Van Leeuwenhoek.
- van Drs G.K. Kimsma een koperen bronchoscoop en een tonsillotoom.

Publicaties

Van de hand van Prof. Lindeboom verscheen:

Reinier de Graaf (1641 - 1673). Leven en werken. 143 pp., ill. Elmar, Delft, 1973.

Descartes en de Kerk. 64 pp., J.H. Kok, Kampen, 1973.

Gerard van Swieten's erster Lebensabschnitt (1700 - 1745). In: E. Lesky und A. Wandruszka (ed.) (1973). Gerard van Swieten und seine Zeit. Internationales Symposium..... Wien, 8. - 10. Mai 1972. p. 63 - 78. Verlag H. Böhlau Nachf. Wien-Köln-Graz.

De Hollandse tijd van Gerard van Swieten. Ned.T.Geneesk., 117

(1973), 1037 - 42.

Acht brieven van Gerard van Swieten uit zijn Hollandse jaren (1730 - 1744). Scient. Hist., 15 (1973), 73 - 89.

Reinier de Graaf en de Koninklijke Sociëteit te Londen. Ned.T.Ge-neesk., 117 (1973), 1049 - 55.

Reinier de Graaf en de biologie. Vakbl. Biol., 53 (1973), 232 - 7, ill.

David en Nicolaas Stam, apothekers te Leiden. Pharm.Wbl., 108 (1973), 153 - 60. (with L.J. Rather). Los grandes sistemáticos. In: Pedro Lain Entralgo (ed.) (1973).

Historia universal de la medicina, Tomo IV. Salvat Editores, Barcelona - Madrid.

Hermann Boerhaave, p.319 - 25,341 (L.); Georg Ernst Stahl y Friedrich Hoffmann, p. 326 - 40 (R.).

Antoni van Leeuwenhoek (1632 - 1723) à l'occasion du 250e anniversaire de sa mort. Méd. et Hygiène, 31 (1973), 177 - 80, ill.

The crumbling Foundation of Medical Ethics. In: Paul Tournier's medicine of the whole person (1973), 50 - 5. (39 essays). Publ. Waco, Texas.

Voorts verschenen van de hand van Prof. Lindeboom in Janus, LX (1973), een zevental besprekingen van boeken op medisch-historisch gebied.

Amsterdam, 10 december 1974

TWEEDE MEDISCH - HISTORISCHE DAG

Op zaterdag 7 december 1974 werd in het Medisch-Encyclopaedisch Instituut der Vrije Universiteit te Amsterdam onder voorzitterschap van Professor Dr G.A. Lindeboom de tweede medisch-historische dag gehouden. Er werden een achttal medisch-historische voordrachten gehouden van elk 30 minuten.

H.L. Houtzager sprak over de bibliotheek van de 16e eeuwse Leidse koopman Daniel van der Meulen, welke bibliotheek op 4 juni 1601 werd geveild en een vijftigtal klassieke-, middeleeuwse- en eigentijdse medische boeken bevatte.

A.J.F. Gogelein gaf een uiteenzetting over de reconstructie van het Theatrum Anatomicum van de Leidse Universiteit, dat van 1593 tot ca. 1820 aanwezig was in de kerk van het Faliede Bagijnhof in Leiden. Het Theatrum geldt onder meer als het oudste openbaar universitaire museum.

G.A. Lindeboom besprak de brief van Antoni van Leeuwenhoek d.d. 4 september 1723, gericht aan de Royal Society in Londen, waarin Van Leeuwenhoek een beschrijving geeft van de symptomen en behandeling van zijn ziekte, welke thans bekend staat als de Leeuwenhoek-disease.

Het Recipe-teken wordt ten onrechte teruggevoerd op het Oud-Egyptische Udjat of Horusoog-symbool; J.H. Sypkens Smit besprak dit onderwerp naar aanleiding van zijn uitgebreide en diepgaande studie hierover.

De historische ontwikkeling van de ontdekking van de anatomische structuur en de pathologische afwijkingen van de motorische voorhoorncel was het onderwerp van een causerie van A.N. Veltema.

Ö. Bánki gaf een overzicht van het leven en werk van de Hongaar Chernák, die samen met zijn leermeester Petrus Camper een vergelijkend-ontleedkundig onderzoek deed in Groningen. Chernák was gedurende 40 jaar tot zijn dood in 1816 hoogleraar in de wijsbegeerte aan het Atheneum Illustre te Deventer.

In de werken van Descartes komt men steeds weer het thema tegen, om door middel van de "Methode" te onderzoeken, wat in de aanwezige kennis omtrent de werkelijkheid, waar is; G.K. Kimsma volgde het spoor van dit thema in een voordracht over Oud en Nieuw in Descartes' De Homine.

W. Veltheer wijdde een voordracht aan Theodor Billroth, die we beter kennen als medicus dan als kunstenaar en vriend van de componist Johannes Brahms. Muziek liefhebber, vriend van musici, amateur musicus en componist is een facet van Billroth's leven, dat een geheel nieuwe dimensie geeft aan deze bekende chirurg.

De grote belangstelling, die er voor deze medisch-historische dagen bestaat, is een reden temeer om op zaterdag 10 mei 1975 een derde medisch-historische dag te organiseren. Diegenen, die deze dag willen bijwonen kunnen zich hiertoe opgeven bij Dr H.L. Houtzager, secretaris medisch-historische dag, p/a Medisch-Encyclopaedisch Instituut van de V.U., Van der Boechorststraat 7, Amsterdam-ZII, Telefoon 020 - 548 27 02.

EEN LIBER AMICORUM VOOR PROFESSOR LINDEBOOM.

Met het oog op de nabije zeventigste verjaardag (4 januari 1975) van professor Lindeboom is hem op 14 december 1974 tijdens een feestelijke bijeenkomst een liber amicorum aangeboden.

Na ontvangst van Professor en Mevrouw Lindeboom in aanwezigheid van de auteurs Prof. Rothschuh (Münster), Mevr. Dr Dr Putscher (Keulen), Mevr. Dr Luyendijk- Elshout, Prof. Van der Meer, Dr Meininger, Dr De Moulin en Dr Schouten, werd de feestelijke bijeenkomst in Collegezaal I in het gebouw van de Faculteit der Geneeskunde te kwart over drie geopend door Dr Schouten die met een geestige speech de diverse sprekers inleidde. Onder de prominente gasten merkten wij onder anderen op Mr J. Donner, oud-curator van de Vrije Universiteit, de Rector Magnificus Prof. Mr I.A. Diepenhorst, Dr L.B.J. Stuyt, oud-minister van volksgezondheid, Dr E.E. Nuytjens, directeur Merck Sharp & Dohme Nederland, de Heer J. Barens, Manager Externe Betrekkingen Merck Sharp & Dohme Nederland.

Als eerste sprak Professor Rothschuh bijzonder hartelijke woorden. Zelf sinds kort emeritus, maar nog steeds actief bezig voor de geschiedenis van de geneeskunde, zag hij nog veel medisch-historisch werk weggelegd voor zijn vitale collega. De vriendschappelijke relatie tussen beide pioniers van de medisch-historische instituten te Münster en Amsterdam werd bezegeld met het geschenk van een wandbord van het Rathaus te Münster.

Humoristisch en waarderend sprak Mevr. Luyendijk over de relaties tussen Lindeboom en Boerhaave. Zowel de betekenis van Lindebooms medisch-historisch werk voor de Leidse universiteit, als de - soms moeilijke - pelgrimage naar de Boerhaave-documenten in Rusland kwamen ter sprake.

Werd hier verwantschap met Boerhaaveesignaleerd, Dr De Moulin wist in zijn gedocumenteerd historisch overzicht analogieën tussen Lindeboom en Van der Linden op te sporen. Dr Meininger bezag het wijsgerig en ontwikkelde de relatie Lindeboom-Descartes.

Werd in deze toespraken Lindeboom met zijn grote voorgangers geassocieerd, niet minder kwam zijn markante persoonlijkheid aan de orde. Bijzonder duidelijk zag men onder andere typerende trekjes - een groots gebaar, een retorische vraag, bij innerlijke onverstoortbaarheid - weerspiegeld in de rede van Prof. Van der Meer, die vanaf zijn studententijd tot nu toe de veelzijdige activiteiten van Prof. Lindeboom op het gebied van de inwendige geneeskunde van nabij heeft gevolgd. Groot was ook de waardering voor Mevrouw Lindeboom, die bereid was de opofferingen, die een dergelijke actieve levenswijze vraagt, te delen. Prof. Lindeboom bracht dit in zijn dankwoord tot uiting, waarbij hij besloot met het voorlezen van een gelukstelegram van een Japanse collega, waarin ook de goede

wensen voor Mrs Boerhaave ! werden uitgedrukt. De identificatie Lindeboom - Boerhaave mag wel volmaakt geslaagd heten !

Op deze bijzonder plezierige bijeenkomst volgde een drukke en zeer geanimeerde receptie. Was Prof. Lindeboom duidelijk verrast en overweldigd, typerend is het dat hij amper een kwartier nadat de laatste handen geschud waren al weer druk in bespreking was voor het regelen van een nieuwe bijeenkomst. Een dergelijke vitaliteit belooft veel voor de verdere ontwikkeling van de medische historie in Nederland. Wij zijn ervan overtuigd, dat de indrukwekkende bibliografie van het liber amicorum nog vele malen aangevuld zal moeten worden.

Op dit feestboek Circa Tiliam. Studia Historiae Medicinae Gerrit Arie Lindeboom septuagenario oblata, VIII + 302 pp., E.J. Brill, Leiden 1974, komen wij graag in het volgende nummer van Aere Perennius terug.

Het Comité dat deze viering heeft georganiseerd, in het bijzonder Mevr. Ham, Mevr. Kermer en Dr Schouten, die zich als een waar werkcomité hebben ingezet, kan trots zijn op het resultaat van de onderneming.

D.t.L.

Prof. Lindeboom tijdens het uitspreken van zijn dankwoord op 14 december 1974.

BOEKBESPREKING

G.A. Lindeboom. Florentius Schuyf (1619 - 1669) en zijn betekenis voor het Cartesianisme in de geneeskunde. 261 blz. Martinus Nijhoff, Den Haag, 1974. Prijs f 29,65.

De Zeven Verenigde Nederlanden oefenden in de 17e eeuw niet alleen in politiek en economisch opzicht een grote invloed uit op het Europese staatkundig evenwicht, doch ook op het gebied van het wetenschappelijke en culturele leven van die tijd hadden zij een belangrijke inbreng. Daartoe droeg de stichting van nieuwe hogescholen naast de reeds bestaande in Leiden en Franeker en het oprichten van Illustere Scholen, zoals die in 's Hertogenbosch, in hoge mate bij. Deze wetenschapscentra oefenden op binnen- en buitenlandse studenten een grote aantrekkingskracht uit, zodat een internationaal gezelschap de collegebanken van onze jonge universiteiten vulde. Het reeds lang bestaande en in deze tijd toenemende verzet tegen de oude Aristotelische wijsbegeerte leidde, ook in ons land, tot een felle strijd tussen zijn voor- en tegenstanders; mede gezien het feit dat de leer van Aristoteles nog steeds de enige officiële aan de universiteiten erkende was. Door het twintigjarig verblijf van René Descartes in ons land werd deze strijd des te sterker aangewakkerd; zijn nieuwe leer verkreeg spoedig een grote aanhang.

Florentius Schuyf is één van de figuren geweest, die de overgang van de Philosophia Perennius naar de Cartesiaanse wijsbegeerte om zo te zeggen aan den lijve heeft ondervonden en meegemaakt. In zijn grote bewondering voor Descartes werd hij de eerste, die één van de nagelaten werken van de wijsgeer, dat over De Mens, uit het Frans in het Latijn vertaalde en in druk liet verschijnen. Hierdoor werd hij één der belangrijkste promotoren van de Philosophia Cartesianiana.

Geboren in Schiedam en opgegroeid in 's Hertogenbosch was Schuyf, als zoon van een predikant, voorbestemd om theologie te gaan studeren, doch in zijn Utrechtse studieperiode (1636 - 1639) heeft hij zich ook op de wijsbegeerte toegelegd. Van oktober 1639 tot juli 1640 heeft hij in Leiden colleges in de medicijnen gevolgd, om daarna zijn verworven kennis gedurende 24 jaren van zijn leven aan de Illustere School te 's Hertogenbosch uit te dragen. Het professoraat, dat hij aldaar tenslotte bekleedde, verwisselde hij in 1664 voor één aan de Leidse Alma Mater, waar hij gedurende de rest van zijn leven de medische faculteit met zijn kennis verrijkte, in 1666 Rector Magnificus was, en in 1667 ook nog tot professor in de botanie werd benoemd.

Is het bovenstaande een summier schets van het wetenschappelijk leven van Florentius Schuyf, Lindeboom belicht in zijn boek

de figuur van Schuyt in verhouding tot zijn naaste omgeving van familie, vrienden en collegae en tegen de achtergrond van het wijsgerig en medisch denken van zijn tijd op werkelijk voortreffelijke wijze. Achtereenvolgens wordt een overzicht gegeven van het leven van Schuyt in zijn jeugd jaren in 's Hertogenbosch en als student in Utrecht en Leiden. Zij hoogleraarschap aan de Illustere School in 's Hertogenbosch en de verschillende nevenfuncties, die hij aldaar vervulde, passeren de revue, waarna hij zijn carrière besluit met de vervulling van het hoogleraarschap in de geneeskunde en botanie aan de Leidse Universiteit tot aan zijn dood in 1669.

De laatste twee hoofdstukken van het boek handelen over Schuyts uitgave van het Liber de Homine van Descartes en over posthuum verschenen werken van Schuyt zelf. De in bijlage gereprografeerde rectorale oratie van Schuyt: De Veritate Scientiarum et Artium Academicarum etc. is door Lindeboom in de bibliotheek van de voormalige universiteit te Herborn ontdekt.

Ondanks de gedetailleerde opzet en de enorme hoeveelheid feiten in tekst en uitgebreid notenapparaat vermeld, houdt dit werk van Lindeboom de lezer van het begin tot het einde in toenemende mate geboeid. Door de uitgebreide literatuurlijst, bibliografie van Schuyt en register van persoonsnamen is het als naslagwerk gemakkelijk toegankelijk.

Het boek is opgedragen aan de nagedachtenis van Prof. Dr. F.L.R. Sassen, mede uit erkentelijkheid voor zijn deskundige medewerking bij het tot stand komen van deze in elk opzicht uitstekend verzorgde en diepgaande studie van Florentius Schuyt.

Dr. H.L. Houtzager

Marielene Putscher. Pneuma, Spiritus, Geist. Vorstellungen vom Lebensantrieb in ihren geschichtlichen Wandlungen. Franz Steiner Verlag G.M.B.H., Wiesbaden, 1973. 278 S.

In dit boek heeft de schrijfster zich de grote moeite gegeven om de betekenis van pneuma, spiritus en geest in de loop der geschiedenis na te gaan. Eerst gaat zij de leer over de pneuma na bij de medische en filosofische werken van de Oudheid om te ontdekken welke betekenis deze term heeft en wat de betekenis is. Hierna volgt de betekenis van spiritus en anima in de middeleeuwen. Op de derde plaats komt de zin van lichaam, ziel en geest van de 13e - 17e eeuw. Daarna volgt nog de nabeschouwing over de levensgeesten en het einde van de pneumaleer in de 17e eeuw en 18e eeuw.

Vanaf p. 119 geeft de schrijfster een bronnenverwijzing en een bibliografie vanaf de grieken tot 1774. Dit loopt tot p. 233. Een alfabetische bronnenvermelding vergemakkelijkt het naslaan.

Dit omvat van 9. 234 - 260. Daarna geeft zij nog een bibliographie en een register.

De bronnen en de bibliographie beslaan het halve boek. Dit maakt het boek echter zeer waardevol.

Het eerste deel van het boek is zeer interessant ofschoon we moeten opmerken dat zij zoveel literatuur moest verwerken, dat bepaalde schrijvers te beknopt moesten behandeld worden.

Het onderwerp is eigenlijk te uitgebreid om in één deel te verschijnen.

Overigens kan ik medici en filosofen dit werk sterk aanbevelen.

J. Geytenbeek.

“Wij behoren met kinderlijke liefde hem aan te hangen, die den vijand van onze hals weert, maar zijn wij dat dan niet in veel hooger mate verplicht tegenover de geneesheer die met zovele doodsvijanden van ons leven dagelijks een hardnekkige strijd voert ? ”

Des. Erasmus (1518), De lof der geneeskunde.

In: Opusc. Selecta Neerl., I (1907), 21.

“Welk een dwaasheid, een afwijking van het oog, bestaande in een verkeerde breking der lichtstralen, met oogwaters of drankjes te willen genezen”.

H. Boerhaave (1703).

Het nut der mechanistische methode in de geneeskunde.

In: Opusc. Selecta Neerl., I (1907), 145.

INHOUD

		pag.
Dr J.V. Meininger	De "Academia Leopoldina" en haar Nederlandse leden uit de 17de en 18de eeuw	27
Drs M.J. van Lieburg	Rotterdamse patienten bij Boerhaave	37
P.W. van der Pas, n.i.	Dr Abraham Schierbeek (1887 - 1974), Ter Gedachtenis	39
	Jaarverslag Medisch - Encyclopaedisch Instituut van de Vrije Universiteit	42
Dr H.L. Houtzager	Tweede Medisch-historische Dag (7 december 1974)	46
Drs R.J.C.V. ter Laage	Een Liber Amicorum voor Prof. Lindeboom	48
Boekbespreking	1) G.A. Lindeboom Florentius Schuyf (1619 - 1669) en zijn betekenis voor het Cartesianisme in de geneeskunde (Dr H.L. Houtzager)	50
	2) Marielene Putscher. Pneuma, Spiritus, Geist. Vorstellungen vom Lebensantrieb in ihren geschichtlichen Wandlungen (Dr J. Geytenbeek)	51